

Operativni sistemi

Osnove Linux-a

System programming

Katedra za računarstvo
Elektronski fakultet u Nišu

Prof. dr Dragan Stojanović

Prof. dr Aleksandar Stanimirović

Prof. dr Bratislav Predić

Sadržaj

- Programski jezik C
- Sistemsko programiranje
- Sistemski pozivi
- Razvoj C programa

Sadržaj

- Programski jezik C
- Sistemsko programiranje
- Sistemski pozivi
- Razvoj C programa

Programski jezik C

Značaj

- C je jedan od **najznačajnijih programskih jezika** koji su razvijeni tokom istorije računarske nauke.
- C je jezik koji je danas široko prihvaćen kao jedan od glavnih jezika za **sistemske programiranje** ali i za razvoj aplikacija.
- Dominantan jezik za sistemske programiranje na **UNIX/Linux platformi**. Najveći deo **jezgra Linux-a** je razvijen korišćenjem C-a.

Karakteristike

- C je **tradicionalni proceduralni** jezik.
- Osnovne karakteristike programskog jezika C su: **jednostavnost, efikasnost, fleksibilnost** i **mali memorijski zahtevi**.

Programski jezik C

Karakteristike

- Podrška za C programski jezik postoji na **velikom broju različitih platformi** što obezbeđuje portabilnost koda.
- Programski jezik C spada u grupu **jezika niskog nivoa** (low level).

Istorija

- Razvijen 70-tih godina 20 veka u Bell laboratorijama. Tvorac: **Dennis Ritchie**.
- Jezgro UNIX-a je 1973 godine kompletno prepisano korišćenjem C-a čime je UNIX postao prvi OS koji **nije razvijen isključivo u assembleru**.
- ANSI C – standardna specifikacija programskog jezika C:
 - ▶ ANSI X3.159-1989 Programming Language C – ANSI C
 - ▶ ISO 9899:1999 – C99

Sadržaj

- Programski jezik C
- **Sistemska programiranje**
- Sistemski pozivi
- Razvoj C programa

Sistemsko programiranje

Sistemiški softver

- Sistemska programiranje predstavlja aktivnost **razvoja sistemskog softvera**.
- Za razliku od aplikativnog programiranja sistemsko programiranje zahteva dobro **poznavanje okruženja (hardvera i operativnog sistema)** na kome će se softver izvršavati.
- Veoma je teško napraviti jasnu podelu između sistemskog i aplikativnog softvera.
- Tradicionalno sistemski softver podrazumeva **jezgro operativnog sistema i drajvere uređaja**.
- Pored toga sistemski softver može da obuhvata i **veliki broj alata** koji se razvijaju za potrebe korisnika i ne moraju direktno da komuniciraju sa hardverskom komponentnom sistema.

Sistemsko programiranje

Karakteristike sistemskog programiranja

- **Dobro poznavanje sistema** kako bi se što bolje iskoristile njegove karakteristike.
- **Korišćenje programskog jezika niskog nivoa:**
 - ▶ na raspolaganju su ograničeni resursi
 - ▶ zahteva se velika efikasnost
 - ▶ runtime biblioteka je veoma ograničena ili uopšte ne postoji
 - ▶ direktan pristup memoriji
 - ▶ kombinovanje sa delovima koda koji su razvijeni korišćenjem asemblera
- **Otklanjanje grešaka** (debugging) može biti jako komplikovano. Program koji se razvija često mora da se izvršava u **simuliranom okruženju**.
- Programski jezik ispunjava sve postavljene zahteve.

Sadržaj

- Programski jezik C
- Sistemsko programiranje
- **Sistemi pozivi**
- Razvoj C programa

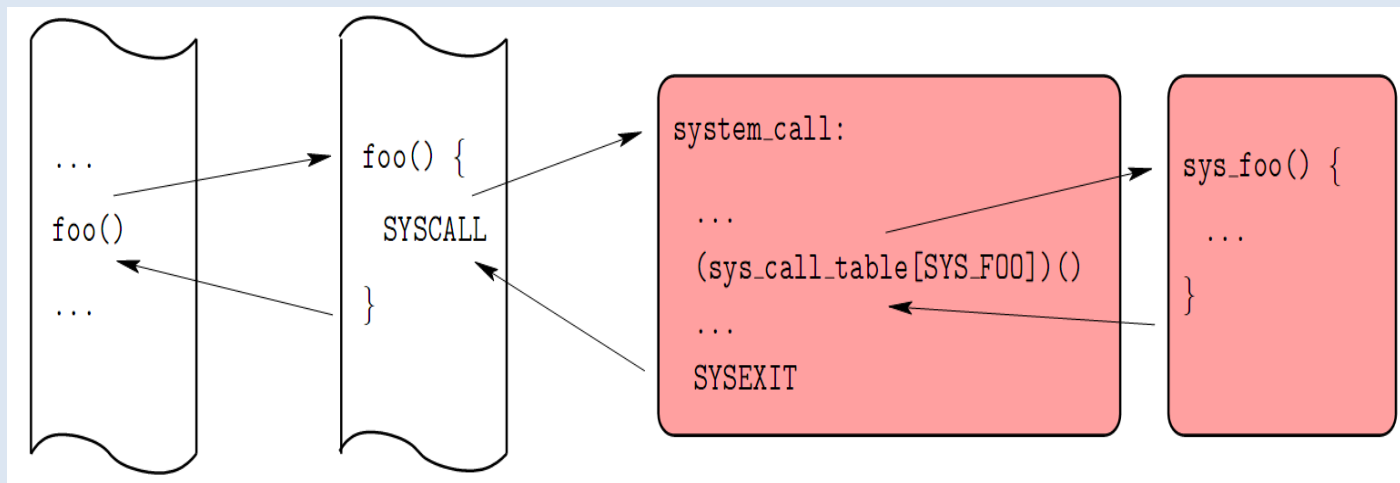
Sistemske pozivi

Pojam

- Sistemsko programiranje započinje sa **sistemskim pozivima**.
- Korisnički programi i jezgro operativnog sistema se izvršavaju u dva različita režima:
 - ▶ **režim jezgra (kernel mode)** – softver se izvršava bez ograničenja
 - ▶ **korisnički režim (user mode)** – postoje ograničenja koja se tiču kako dozvoljenih instrukcija tako i dozvoljenih memorijskih regiona
- Korisnička aplikacija prelazi u režim jezgra kada zahteva servise operativnog sistema: **sistemski poziv**.

Sistemiški pozivi

Sistemiški poziv

Korisnički režim

Režim jezgra

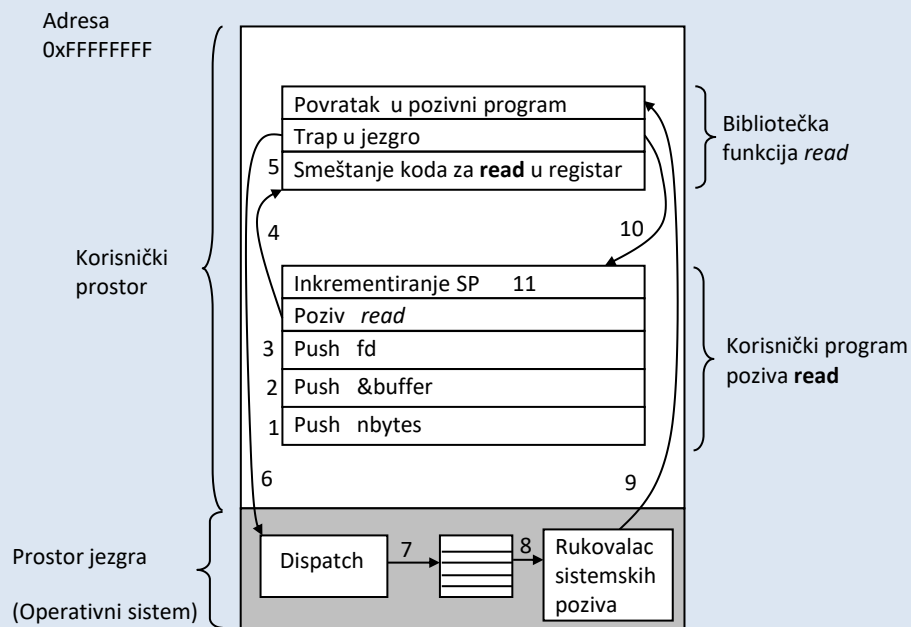
Sistemski pozivi

Promena režima

- Nemoguće je **direktno povezati** korisničku aplikaciju sa jezgrom operativnog sistema.
- Iz razloga pouzdanosti i bezbednosti **nije dozvoljeno** da korisnička aplikacija direktno izvršava kod jezgra ili da manipuliše objektima u jezgri sistema.
- Umesto toga jezgro operativnog sistema obezbeđuje mehanizam kojim korisnička aplikacija **signalizira** da želi da pozove sistemski poziv.
- Nakon signalizacije aplikacija **prelazi u režim jezgra** i izvršavaju se samo oni servisi za koje jezgro dozvoli aplikaciji da ih izvrši.
- Promena režima izvršavanja aplikacije moguća je samo kroz ovaj dobro definisani mehanizam.
- Implementacija ovog mehanizma zavisi od arhitekture sistema.

Sistemske pozivi

Primer: Sistemske poziv read

Sistemske pozivi

Povratna vrednost i greške

- Sistemski poziv uvek vraća vrednost tipa `int` ili `long` (često se zbog portabilnosti koriste POSIX wrapper tipovi).
- Povratna vrednost sistemskog poziva može biti:
 - `= -1` – ukoliko je došlo do greške
 - `>= 0` – izvršenje sistemskog poziva je proteklo normalno.
- Ukoliko se desi greška, numerički kod greške se smešta u promenljivu `errno`.
- Svaki proces poseduje promenljivu `errno` koja je na početku postavljena na vrednost 0.
- Deklarisana je u zaglavlju `<errno.h>`
- Karakteristike:
 - globalna celobrojna promenljiva
 - jedini način za dobijanje detaljnijih informacija o grešci
 - resetuje se vrednost tek pozivanje drugog sistemskog poziva

Sistemske pozivi

perror

● Biblioteka funkcija koja konvertuje tekuću vrednost promenljive `errno` u opis greške na engleskom jeziku.

```
#include <stdio.h>
```

```
void perror(const char *str)
```

Primeri

errno	Značenje
EPERM	Operation not permitted
ENOENT	No such file or directory
ESRCH	No such process
EINTR	Interrupted system call
EIO	I/O error
ECHILD	No child process
EACCESS	Access permission denied
EAGAIN/EWOULDBLOCK	Resource temporarily unavailable

Sistemske pozivi

POSIX

- POSIX – **Portable Operating System Interface**
- Kolekcija povezanih IEEE standarda koji definišu **zajednički programski interfejs** za različite varijante UNIX operativnog sistema.
- POSIX definiše standardne interfejse ka funkcijama operativnog sistema.
- POSIX 1003.1 specificira **jedinstveni bibliotečki interfejs** za sve verzije UNIX operativnog sistema.
- Pored operativnog sistema i biblioteke sistemskih poziva, UNIX operativni sistemi uključuju i veliki broj **standardnih programa** (POSIX 1003.2)
 - komandni interfejs (shell)
 - programski prevodioci
 - editori
 - programi za manipulaciju datotekama.

Sadržaj

- Programski jezik C
- Sistemsko programiranje
- Sistemski pozivi
- Razvoj C programa

Razvoj C programa

Šta je neophodno?

- **Tekstualni editor** – koristi se razvoj programa odnosno source koda. Tekst editor omogućava editovanje čisto tekstualnih dokumenata. Postoji veliki broj različitih editora koji mogu raditi u tekstualnom režimu (vi, joe, pico, emcs, ...) ili grafičkom režimu (gedit, emacs, Kwrite, Kate, ..).
- **Prevodilac** – specijalizovani program koji kod programa prevodi u mašinske instrukcije koje CPU direktno izvršava. Za prevođenje C programa može se koristiti gcc (GNU Compiler Collection). .
- **C standardna biblioteka** – kolekcija standardnih C funkcija bez kojih je razvoj programa nemoguć. glibc predstavlja implementaciju C standardne biblioteke i sastavni je deo GNU projekta.

Razvoj C programa

Koraci u razvoju aplikacije

1. Kreiranje nove tekstualne datoteke korišćenjem nekog od tekstualnih editora.
2. Pisanje C programa (Primer: jednostavna **Hello World aplikacija**).

```
#include <stdio.h>

main(int argc, char * argv[])
{
    printf("Hello, world!\n");
    return 0;
}
```


Razvoj C programa

Koraci u razvoju aplikacije

3. Kreirani program se snima pod proizvoljnim imenom (treba izbegavati imena koja odgovaraju komandama operativnog sistema). Ime programa treba obavezno da ima ekstenziju .c (Primer: **hello.c**). U suprotnom prevodilac neće biti u stanju da program prevede.

4. Program se prevodi korišćenjem gcc prevodioca.

gcc -o hello hello.c

5. Uklanjanje grešaka ukoliko postoje i eventualno ponovno prevođenje programa.

6. Izvršavanje programa.

./hello

Razvoj C programa

Alati

- tekstualni editor – može se koristiti bilo koji editor
- gcc – C prevodilac koji je sastavni deo svih Linux distribucija (nekad nije uključen u instalaciju po default'u pa ga je potrebo naknadno dodati)
- make – alat koji se koristi za razvoj kompleksnijih projekata korišćenjem programskog jezika C
- gdb – GNU debugger koji olakšava lociranje i otklanjanje grešaka.